

Utrecht, 15 Augustus 1845.

Tweede Jaargang. No. 16.

C A E C I L I A. ALGEMEEN MUZIKAAL TIJDSCHRIFT

VAN
NEDERLAND.

Buitenlandsche Correspondenten:

De H. BECHER, BECKER, BRENDL, DEHN, DROBISCH, FINK, GASSNER,
KÜHMSTEDT, LOBE, PHILOKALES, PITSCH, RITTER, SCHILLING,
ALOYS SCHMITT, WIEGAND en vele anderen.

Redacteur: Dr. F. C. KIST.

De GEABONNEERDEN zullen den
eersten en vijftienden van iedere maand
een nummer (minstens één vel druks)
van dit Tijdschrift ontvangen, en daarenboven
jaarlyk eenige Musikale bijlagen en een Portret.

Verhandelingen, Biographiën, Beoordeelingen, Binnenlandsche en Buitenlandsche Berigten, Feuilleton en mededeeling van nieuw uitgekomen Muziekwerken, zullen den inhoud van het Tijdschrift uitmaken.

Men ABONNEERT zich bij elken soliden Boek- en Musijkhandelaar en aan alle Postkantoren.

Prijs van het Abonnement:

Geh. jaar ƒ6.00, franco per post ƒ7.00
Halfjaar. » 3.50, » » » 4.00
Kwartal » 2.00, » » » 2.50

Met uitzondering van de gewone Correspondenten, zij de inzending franco onder afdruk van de Uitgevers of van de Heeren ERVEN ONDER DE Linden, Boekhandelaars te Amsterdam.

VERHANDELINGEN.

BEDROG VAN HET GEHOORORGAAN IN HET BEPALEN VAN DE HOOGTE VAN EENEN WAARGENOMEN TOON.

Bewezen door proeven, op den Rijn-Spoorweg tusschen Utrecht en Maarssen, in Junij genomen.

Ik zal in het mededeelen der uitkomst kort wezen, in zoo verre ik mij alleen tot de opgave der waarnemingen zal bepalen. In de onderstaande tabellen bevat elke kolom datgene, wat aan het hoofd derzelve is uitgedrukt. In de tabellen betrekkelijk tot den 3. Junij bevatten de twee eerste, en in die, welke de proeven van den 5. Junij behelzen, bevatten de drie eerste kolommen, de onmiddellijke uitkomst der waarnemingen, zoo als ze mij zijn medegedeeld; dan volgen twee kolommen, die opgeven

hoe de toon volgens de theorie had moeten zijn, op ieder van welke onmiddellijk eene kolom volgt, die de verschillen der theorie met de waarneming bevat. Alle deze grootheden zijn uitgedrukt in zestiende gedeelten van eenen geheelen toon, zoodat bijv. een halve toon wordt aangeduid door het getal 8, een vierde toon door 4, omdat $\frac{8}{16} = \frac{1}{2}$; $\frac{4}{16} = \frac{1}{4}$ is enz. In de tabellen van den 5. Junij heb ik het resultaat der theorie vergeleken met de gemiddelde waarde, die door de beide waarnemers opgegeven was. Men zoude kunnen vragen, waarom ik twee verschillende waarden mededeel als uitkomst der theorie, en het is ook noodzakelijk, dat ik mij hieromtrent verklaar. Wanneer men de verhouding zoekt tusschen twee op een volgende toonen, welke te zamen een octaaf uit maken,

e d e r g a b h c

zoo heeft men gevonden, dat deze ongelijk is; de verhouding van *e* tot *d* is anders dan die van *d* tot *e*; die van *g* tot *a* anders dan van *a* tot *h*, terwijl de verhouding van *e* tot *f* en van *h* tot *c* slechts nagenoeg de helft van de vorige verhoudingen is. Men heeft daarom tusschen *e* en *d*, *d* en *e*,

f en *g*, *g* en *a* en *a* en *b* een verschil van eenen geheel toon en wel van eenen grooten of kleinen geheel toon aangenomen, en het verschil van *e* met *f* en *h* met *c* eenen halven toon genoemd en wel eenen grooten halven toon, in tegenstelling met de verschillen die *c*, *d*, *g*, *a* en *b* hebben met *es* en *eis*, *des* en *dis*, *ges* en *gis* enz. deze verschillen toech zijn kleiner; zij worden daarom kleine halve toonen genoemd en worden door de verhouding $\frac{23}{22}$ uitgedrukt, terwijl $\frac{15}{12}$ de verhouding is tusschen *e* en *f* en tusschen *h* en *c*. Eindelijk heeft men nog een derde waarde voor den halven toon en deze is die,

welke door $\sqrt[12]{2}$ uitgedrukt wordt, omdat men deze waarde vindt als men tusschen den grondtoon en deszelfs octaaf de elf toonen invoegt en die beschouwt als zoovele termen van eene meetkundige reeks. $\sqrt[12]{2}$ is dus de verhouding, welke bij eene gelijkzwevende temperatuur, zoo als dat genoemd wordt, het aantal teillingen van elken voorgaanden toon tot dat van den, denzelfden onmiddelijk volgende, toon heeft. (Men vergeelike hierover vooral Chladni Akustik). De eerste theoretische kolom nu bevat de uitkomsten in de veronderstelling, dat de Heeren musici van eenen halven toon sprekende, den gelijkmatigen halven toon bedoeld hebben; de tweede theoretische kolom bevat deszelve in de veronderstelling, dat zij den kleinen halven toon hebben gemeend en dus, wanneer zij, terwijl *G* geblazen werd, *Gis* hoorden, hebben gezegd de toon was een halve toon hooger, hetwelk in de eerste veronderstelling slechts even $\frac{1}{2}$ zoude geweest zijn. De kolom der verschillen schijnt aan te wijzen, dat werkelijk de eene musicus meer op den kleinen, de andere meer op den middelbaren toon gelet heeft.

De derde horizontale lijn van elken rid bevat het verschil tusschen den hoogsten en laagsten toon, die gehoord werd. Deze moest er noodzakelijk worden bijgevoegd, omdat zoo de waarnemingen worden voorgesteld op eene wijze van de rigting en sterkte van den wind en van het al of niet stemmen der instrumenten onafhankelijk. Men zal ook zien, dat de verschillen in deze lijn bijna altijd kleiner zijn, dan in de eerste en tweede. Het is misschien nog noodig er den lezer opmerkzaam op te maken, dat in het komen de toon altijd hooger moest gehoord worden en ook altijd hooger gehoord is, dan de toon die geblazen werd, terwijl hij het gaan het omgekeerde plaats had, en dat ik het dus onnoedig geoordeeld heb overal een teeken + of het teeken — voor te zetten, men heeft er slechts op te letten, dat in elke eerste lijn van eenen rid overal het teeken + moet bijgedacht worden en in elke tweede lijn het teeken —. Staat dus in eene eerste horizontale lijn 3, zoo beteekent dit dat de toon *G* gehoord is, maar de toon *G* + $\frac{1}{2}$, terwijl hetzelfde cijfer 3 in de tweede lijn beteekent dat de toon *G* — $\frac{1}{2}$ vernomen is.

Als er bij eenen rid slechts eene waarneming aangegevend is, zoo wordt hierdoor tevens aangeduid, dat de andere niet gedaan is, dat de toon niet gehoord is.

WAARNEMINGEN VAN DEN 3. JUNIJ.

Thermometer 20° 8. Barometer 750mm. Dampdrukking 9mm. Snelheid van het geluid 346 meters in één seconde.

Station A, waarnemer de Heer Dahmen.

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargen. toon.	Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
			$\sqrt[12]{2}$	Ver-schil.	$\frac{23}{22}$	Ver-schil.
2	In het g. 14m.8	5	6	+ 1	8	+ 3
	In het k. 14m.3	5	6	+ 1	8	+ 3
3	In het g. 14m.3	5	7	+2+2	7	+ 2
	Voorbijr. 14.3	10	11	+ 1	15	+ 5
4	In het k. 18.2	8	7.5	— 0.5	10	+ 2
	In het g. 18.2	6	7	+ 1	8	+ 3
5	Voorbijr. 18.2	14	15	+ 1	19	+ 5
	In het g. 16.7	7	6	— 1	8	+ 1
6	In het k. 20	9	8	— 1	11	+ 2
	In het g. 22	0.5	9	— 0.5	13	+ 3.5
	Voorbijr. 21	10	17.5	— 1.5	24	— 5

Station B, waarnemer de Heer Dr. Kist.

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargen. toon.	Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
			$\sqrt[12]{2}$	Ver-schil.	$\frac{23}{22}$	Ver-schil.
2	In het k. 15.4	5	7	+ 2	9	+ 4
	In het g. 15.4	5	6	+ 1	8	+ 3
	In het voorbijr.	10	13	+ 3	18	+ 7
3	In het k. 12.5	8	5	— 3	7	— 1
	In het g. 12.5	3	5	+ 2	7	+ 4
	In het voorbijr.	11	10	— 1	14	— 3
4	In het k. 15.4	7	7	0	9	+ 2
	In het g. 15.4	5	6	+ 1	8	+ 3
	In het voorbijr.	12	13	— 1	17	+ 4
5	In het k. 15.4	7	7	0	9	+ 2
	In het g. 15.4	5	6	+ 1	1	— 4
	In het voorbijr.	12	13	+ 1	17	+ 5
6	In het g. 20	6	8	+ 2	11	+ 5

WAARNEMINGEN VAN DEN 5. JUNIJ.

Thermometer 18.4. Barometer 755mm. Dampdrukking 0.8mm. Snelheid van het geluid 344 $\frac{1}{2}$.

Station A, waarnemers de Hh. Craeyvanger en Soetrick.

Locomotief, waarnemer de Heer Dahmen.

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargenomen toon.		Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
		Craey- vanger.	Soe- terik.	$\frac{12}{\sqrt{2}}$	Ver- schil.	$\frac{24}{33}$	Ver- schil.
1	In het k. 9.5	1	8	4	-0.5	5	+0.5
	In het g. 8	8	3	3.5	-2	5	+0.5
	(Voorbijd. 9	11	7.5	-2.5	10	0	
2	In het k. 14.3	1	8	6	+1.5	8	+3.5
	In het g. 16	8	8	6	-2	9	+1
	(Voorbijd. 9	16	12	-0.5	17	+4.5	
3	In het k. 11.1	0	0	4.5	+4.5	6	+6
	In het g. 12.5	9	12	5	-5.5	7	+3.5
	(Voorbijd. 9	12	9.5	-1	13	+2.5	
4	In het k. 12.5	8	8	5	-3	7	-1
	In het g. 15.1	8	6	-2	8	0	
	(Voorbijd. 16	10	11	-5	15	-1	
5	In het k. 16.7	4	2	7	+4	9	+6
	In het g. 14.3	8	9	6	-2.5	8	+0.5
	(Voorbijd. 12	11	13	+1.5	17	+5.5	
6	In het k. 11.1	1	1	4.5	0	6	+2.5
	In het g. 12.5	8	8	5	+0.5	7	+2.5
	(Voorbijd. 0	9	9.5	+0.5	13	+4	

Station B, waarnemers de H.H. Dr. Donders en Backer.

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargenomen toon.		Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
		Don- ders.	Backer.	$\frac{12}{\sqrt{2}}$	Ver- schil.	$\frac{24}{33}$	Ver- schil.
1	In het k. 9.5	7	8	4	-3.5	6.5	-2
	In het g. 10.6	1	0	4	+3.5	6	+5.5
	(Voorbijd. 10	8	8	8	0	11.5	+3
2	In het k. 14.3	7	7	6	-1	8	+1
	In het g. 13.3	4	2	5	+2	7	+4
	(Voorb. 13.8	11	9	11	+1	15	+5
3	In het k. 11.1	7	7	4.5	-2.5	6	-1
	In het g. 10.6	4	4	4	0	6	+2
	(Voorb. 10.8	11	11	8.5	-2.5	12	+1
4	In het k. 11.1	7	7	4.5	-2.5	6	-1
	In het g. 13.3	5	0	5	+3.5	7	+4.5
	(Voorbijd. 12	7	7	9.5	0	13	+3.5
5	In het k. 14.3	0	0	6	+6	8	+8
	In het g. 14.3	15	12	6	-7.5	8	-5.5
	(Voorb. 11.3	15	12	12	-1.5	16	+2.5
6	In het k. 11.1	8	8	4.5	-3.7	6	-2
	In het g. 11.1	2	2	4.5	+0.5	6	+2
	(Voorb. 11.1	10	10	9	-3	0	0

Station C, waarnemers de H.H. J. Bätz en Haak.

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargenomen toon.		Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
		Bätz.	Haak.	$\frac{12}{\sqrt{2}}$	Ver- schil.	$\frac{24}{33}$	Ver- schil.
1	In het k. 8.3	6	4	3.5	-1.5	5	0
	In het g. 10.3	9	8	4	-4	6	-2
	(Voorb. 9.3	14	12	7.5	-5.5	11	-2
2	In het k. 12.5	6	4	5	0	7	+2
	In het g. 14.3	8	8	6	-2	8	0
	(Voorb. 13.4	11	12	11	-2	15	+2
3	In het k. 9.1	8	8	4	0	5	-3
	In het g. 10	6	4	4	-1	6	+1
	(Voorb. 8.6	14	12	8	-5	11	-2
4	In het k. 9.5	8	8	4	-4	5.5	-2.5
	In het g. 11.8	8	8	5	-3	7	-1
	(Voorb. 10.8	16	16	9	-7	12.5	-3.5
5	In het k. 12.5	2	8	5	0	7	+2
	In het g. 12.5	2	8	5	0	7	+2
	(Voorb. 12.5	4	16	10	0	0	+4
6	(Voorb. 10.3	9	12	8	-2.5	10.5	0

Nummer v. d. rid.	Snelheid.	Waargen. toon.	Theoretische toon, als de waarde van een halve toon is			
			$\frac{12}{\sqrt{2}}$	Ver- schil.	$\frac{24}{33}$	Ver- schil.
1	In het k. 14.1	6	6	-0	8	+2
	In het g. 14.1	6	6.5	+0.5	7.5	+1.5
	(Voorbijd. 14.3	12	11.5	-0.5	14.5	+2.5
2	In het k. 15.9	5	6	+1	8	+3
	In het g. 15.9	8	7.5	-0.5	8	0
	(Voorbijd. 15.9	13	13.5	+0.5	16	+3
3	In het k. 5.5	4	2	-2	3	-1
	In het g. 5.5	4	2	-2	3	-1
	(Voorbijd. 5.5	8	4	-4	6	-2
4	In het k. 5	4	2	-2	3	-1
	In het g. 5	4	2	-2	3	-1
	(Voorbijd. 5	8	4	-4	6	-2
5	In het k. 14.3	8	6	-2	8	0
	In het g. 14.3	8	6.5	-1.5	8	0
	(Voorbijd. 14.3	16	12.5	-3.5	16	0
6	In het k. 18.3	8	7.5	-0.5	10	+2
	In het g. 18.4	8	7	-1	9	+1
	(Voorbijd. 18.4	17	14.5	-2.5	19	+2

Men ziet dat in bovenstaande tabellen slechts zelden de verschillen tot vier zestiende of $\frac{1}{3}$ toon klommen, hetwelk zelfs in de laatste reeks in het geheel niet plaats heeft. Neemt men nu nog in aanmerking dat men voor deze afwijkingen even dikwerf het teken + als - vindt, zoodat de toon even dikwijls te hoog als te laag gehoord is, zoo volgt hier uit, dat de afwijkingen alleen aan de moeijelijkheid der waarneming te wijten zijn, en dat de theorie des geluids door de boven medegedeelde proeven naar wensch bevestigd is. Slechts eene geringe afwijking is door sommige Heeren Musici opgemerkt, dat namelijk de toon, zoo lang de locomotief nog op grooten afstand was, niet zoude gerezen zijn. Het schijnt mij echter toe, dat deze waarneming niet genoegzaam bevestigd is om ze tegen de tuitpraak der theorie aan voor waar te houden. Op de Station C konde men daarover niet beslissen, omdat de locomotief op grooten afstand ook nog in rust was, althans pas begon eenige snelheid te verkrijgen. De Station B heeft het tegengesproken, en de Station A heeft alle toonen een weinig lager gehoord dan de beide anderen, hetgeen vermoedelijk daaraan moet toegeschreven worden, dat het instrument, waarmede de daargeplaatste Heeren de waargenomen toonen vergeleken, een weinig gerezen is. Merkwaardig is ter bevestiging van de theorie de volgende zinsnede uit het verslag van den Heer Bätz, waar ZijnEd. zegt: «Bij 't opgaan naar Maarssen gaf de hoorn der locomotief toevallig toon, en de waarneming dezelfde, als bij het terug gaan, dat is $\frac{1}{2}$ hooger bij het naderen en $\frac{1}{2}$ toon lager toen ze zich verwijderde.» In dit geval had de locomotief hare volle snelheid reeds, want zij kwam van Station A af en niet van de plaats waar zij rustte. Vraagt men eindelijk:

wat nut geven deze waarnemingen, zoo is er voor 's hands niets bepaalds voor aan te geven, maar men weet niet hoe onverwacht soms eene nieuw gevonden waarheid hare toepassing vindt. Het zoude de stof van een ander onderwerp kunnen uitmaken, om aan te toonen, hoe in alle vakken en ook in de muziek steeds elke opmerking eene nieuwe uitbreiding en bevestiging aan de theorie gegeven heeft, en daarentegen elke nieuw gevonden theoretische waarheid eene nuttige toepassing op het dagelijksche leven of ter verbetering der muzikinstrumenten heeft gevonden.

Utrecht.

Dr. BUIS BALLOT.

REIZE DOOR DUITSCHLAND IN HET JAAR 1843.

Een onpartijdig onderzoek naar den toestand der Muziek aldaar.

DOOR DR. F. G. KIST.

KEULEN.

Op aanbeveling namen wij onzen intrek bij de weduwe Dietsman, in het *Königliche Hoff*, hebbende een vrolijk uitzigt op Deutz, den Rijn en het trotsche zevengebte in het verschiet. Mijne eerste vraag was of er geene Opera werd gegeven, hetwelk tot mijne groote vreugde met ja werd beantwoord, en wel dat de Opera *Lucia di Lammermoor* zou worden opgevoerd. Aan de table d'Hôte leerde ik den uitmuntenden Barytonist Pischeck reeds kennen, die daar Gastrolen gaf en *furore* maakte. Ons gesprek viel op de verschillende zangmethodes; door de goede gronden, welke de Hr. Pischeck voor zijn gevoelen over dit onderwerp aanvoerde, overtuigde hij mij reeds bij voorraad van zijne rechte kennis van den zang en van hetgeen tot vorming eener zangers noodig is, hetgeen hij later dienstelden avond door *facta* bewees. Eenen zekeren Heer, een Lisztian in folio, die zijne groote ingenomenheid met het spel van Liszt herhaalde malen betuigde en een hoog woord aan tafel over de kunst en dien kunstenaar voerde, en onder anderen verhaalde dat Liszt bij hem had gelogeerd, hielden velen in den eersten oogenblik voor een' rijk' dilettant, die uit enthousiasmus den aangebeden Pianist zoo veel beëlfheid had bewezen. Bij nadere informatiën bleek het echter, dat die Heer niets anders was dan medeigenaar van een Logement, waar de Hr. Liszt weleer zijnen intrek had genomen.

Tegen half 7 ure kwam een Phiakker voor; wij vlogen onder het onophoudelijk geklap van den postillon door eenige vuile, nauwe en volkrijke straten, en in weinige minuten waren wij op ons gemak in den Schouwburg gezeten. De met vrij goed gas verlichte zaal is in den gewonen vorm gebouwd, echter ver van brillant. De zitplaatsen in de parterreloges en 3 gallerijen zijn met ledere kussens en leuningn voorzien, de banken in het parterre noch van het een noch het ander. Dit gaf mij geen hoog denkbeeld van de sommen, welke de stad aan verfraaijing van den Schouwburg besteed.

In het spel en den zang van den Heer Pischeck als (Lorel Heinrich Asthon) hadden wij veel behagen; wij bewonderden zijne schoone, krachtige en gevoelige stem van grooten omvang, (meer dan twee octaven tot twee gestreep *as*) en zijne goede methode¹⁾. Mad. Weikelbaum (Lucia) met eene goede en gelijke Sopraanstem ontbreekt school; hare voordragt is niet genoeg genuanceerd, en zij eene zeer onbeduidende Actrice. Hr. Schunke (Lord Arthur) heeft geen onbevallige echter niet uitgebreide tenorstem maar weinig methode. Vooral in het hooge register waren zijne intonatiën ver van zuiver, meestal iets te laag; door veel inspanning alleen kon hij de hooge toonen voortbrengen; dit matte zijn orgaan af, en daardoor nam de onzuiverheid van zijnen zang in de hooge stemhelling op het einde van het stuk nog toe. De Heer Formes (Raimund Bidebens), een voormalige koster van eene der Kerken te hier stede, bezit een volle, krachtige, zeer schoone Basstem, van welke hij bij gebrek aan genoegzame methode, oefening en ondervinding, niet behoorlijk partij wist te trekken; zijn zang beloofde veel, maar was nog stijf en in volkomen harmonie met zijn spel. De Heeren Wolf en Scheele hebben gezonde stemmen en slo ten zich met Demoiselle Ernst aan de anderen goed aan. Het ensemble in het finale was zeer lofwwaardig. Het niet sterk bezette Orchest kunnen wij niet roemen, en rangschikken het onder de matige van Duitschland. Het oordeel over deze Opera is door velen meermalen uitgesproken; wij vinden dezelve arm aan geniale vinding en originaliteit, maar rijk aan leven makende orchestratie en reminiscenssen. Welk eene telurstelling! ik had mij geveleid bij mijne aankomst een werk van Mozart te zullen hooren, en ziet, met een voortbrengsel van Donizetti moest ik mij behelpen. Dezelve werd echter spoedig vergoed door de annonce van de onnavolgbare Opera «Don Juan» op den 21. Mei (twee dagen later); eenen Pischeck als Don Juan te zullen zien en te hooren was daarenboven voldoende om naar zulk eene voorstelling met vurig verlangen uit te zien, en wij vonden ons in onze gespannen verwachting dan ook niet te leure gesteld, want de Hr. Pischeck was een' der beste Don Juan's, dien wij ooit hebben leeren kennen. De smaak waarmede hij de Serenade, de losheid en groote volkomenheid waarmede hij het Champagnelied zong, verdiende hooge bewondering. De aangebrachte kleine verandering bij de herhaling in het tweede gedeelte van hetzelfde wraken wij niet, dezelve was met zoo veel smaak en zoo juist aangebragt, dat Mozart zelf dit welligt zou hebben toegejuicht. De Hr. Formes vervulde de partij des Commentators meesterlijk. Hr. Ellenberger was geen slechte Leporello, schoon wij veel gebrekkigen in spel en zang opmerkten. Hr. Lämmer (Masetto) had weinig stem, was voor het overige dragelijk. Hr. Wolf (Don Ottavio) wiens stem frisch en krachtig is, was voor die rol niet genoeg berekend; in het bekende groote Aria (Rondo) bleek vooral het gebrekkige zijner methode in de ademhaling. Het is eene

1) Later over dien kunstenaar uitvoeriger.

Buddingh, S. A. Kerkelyke toespraak aan de Hervormde
en Lutherische Gemeenten, by Vgelykenheid der innigding,
van het Orgel in de Willemskerk te Batavia, op den 16 July
1843.

Ter drukkerij van het Bataviaasch Genootschap, 1843, gr. 8: 33 bly.

Hloorn, H. J. Kerkelyke Rede by het eerste openbaar gebruik
van een nieuw orgel, voor de hervormde gemeente te
Amersfoort, den avonds den 9 November 1845.

Te Amersfoort, by W. J. van Nieuwland van Oloten 1845
gr 8: 28 bly.

verkeerdheid en belediging den grooten Mozart aangedaan dat men deze partij meest overal aan den tweeden tenorist opdraagt; Mozart heeft dit meesterstuk niet geschreven om te laten bederven. Mad. Hammermeister, eerste zangeres van het stads theater te Dusseldorf, toen aldaar gastrolende gevende, bezat te weinig schoone middelen om eene voortreffelijke Donna Anna te zijn. Zij had wel enkele goede oogeblikken, maar scheen tegen het groote Aria in de 3. akte op te zien, want zij werd op het laatst oevallig onpasselijk. Mad. Eschborn hadden wij vroeger in haren bloei gezien; de zwakke overblijfselen van haar talent en fysiek waren onvoldoende om de Donna Elvira interessant voor te stellen. Mad. Limbach daarentegen heeft als Zerline ons verrukt; haar spel en zang waren uitnemend; jammer echter dat zij bij hare schoone sopraanstem eene niet meer geacheeerde methode paart. De koren waren niet sterk bezet maar goed. Het Orchest voerde met geestdrift, hoewel niet met de grootste netheid, alles uit onder den Hr. Reithmeier. Deze voorstelling, ook wat de decoratiën betreft, was lofwaardig en druk bezocht. Met opgewondenheid werden velen toegejuicht en de Hr. Pischeck teruggedroepen. Het was zichtbaar dat de Keulenaars den Don Juan van den onsterfelijken Mozart hoogschatten.

Bij het opnemen van de merkwaardigheden, welke de stad oplevert, waaronder de Dom en het beroemde schilderij van Rubens boyen het Altaar in de St. Pieterskerk eene eerste plaats verdienen en het schoonste is wat men van dien meester zien kan, verzuimde ik niet van een' aanbevelingsbrief aan den Heer Eck gebruik te maken, en te gelijk zijn uitgebreid Muzikmagazijn en toebehooren, later zijne Pianofabriek, in oogenschouw te nemen, waardoor ik onmiddellijk in de gelegenheid werd gesteld den Heer Breuer als een beleeft, hulpvaardig, knap man en kunstenaar te leeren kennen, die al het mogelijke deed, om mij genoeg te doen en van dienst te zijn. Ik bezocht met ZijnEd. op eenen avond het *Musikalische Geselschaft*, hetwelk uit 100 leden, het Orchest uit 30 meest dilettanten ondersteund door eenige kunstenaars, was zaamgesteld. De kennismaking aldaar van de Heeren Almenrader, directeur, Hartman, voortreffelijk violist, Derckum 2. Viool, Weber, organist van de Dom en meer anderen, was regt aangenaam. De directie van den Heer Almenrader was goed en eenvoudig. Men hield zich met de uitvoering der Ouverture Lodoiska van Cherubini en eene Symphonie van Mendelssohn bezig; zoo als het scheen, toen meer tot vermaak dan met het doel om de stukken streng en met de meeste perfectie in te studeren. De attentie der toehoorders liet veel te wenschen overig. Hunne levensdige gesprekken gedurende de Muzijk werden zelfs door het opentrekken van bierkruiken van tijd tot tijd geaccompagneerd, hetgeen een zonderling en niet aangenaam effect maakte. Dit gezelschap vereenigt zich iederen zaterdag, een geheel jaar door. Het zaaltje was vierkant, zonder plafond, maar klankvol. De positie op eene tweede of derde verdieping draagt daartoe veel bij.

Des winters worden door de Heeren Hartman (1. Viool), Derckum (2. Viool), Weber (Alt) en Breuer (Violoncel)

zes publieke quartetavonden gegeven en de schoonste werken van Haydn, Mozart, Beethoven, Onslow, Mendelssohn enz. uitgevoerd. In de zaal van Cassino hebben gewoonlijk 8 groote Dames-Concerten plaats. De Rijnfestien houdt men in de zaal van Gürtsnitz. Deze zomer (1843) werd het theater niet gesloten, hetgeen anders gewoonlijk geschiedde. Door eene bijzondere inschrijving had men der Operadirectie te gemoet gekomen. Des winters kan men meest alle avonden eene representatie bijwonen. De voornaamste zanggezelschappen waren: Singakademie, omtrent 150 sterk, die Gesangverein, (100 leden). De Liedertafel en Männergesangverein, welke ieder omtrent 60 leden tellen, zijn zeer goed zaamgesteld en zingen uitnemend; op de meeste scholen wordt de zang onderwezen. (Het vervolg hierna).

BOUWSTOFFEN TOT EENE NEDERLANDSCHE MUZIKALE LITTERATUUR.

Door J. C. BOERS.

Schuttrup, (Everardus) Redevoering over de nuttigheid der muziek en haaren invloed in den openbaaren Godsdienst, 1755.

Deze rede werd bij gelegenheid der inwijding van een nieuw orgel te Alkmaar gehouden.

Burmans, (Franciscus) *Het nieuw orgel in de Heerlijkheid van Catwijk aan den Rijn, den drieënzigen God toegewijd, in eene Leerrede over Ps. CL ter plechtige Inwijding van hetzelfde aldaar uitgesproken op den 20. Julij 1765. Te Utrecht bij J. A. van Toll, 1765.*

Arkenbout, (Martinus) *De zang- en spelkunst, in haar nuttig gebruik en schadelijk misbruik, bijzonderlijk met betrekking tot het godsdienstige der Doopgezinde gemeente, voorgaderende op 't Klein Heilig Land te Haarlem, in eene Leer-rede voorgesteld, ter gelegenheid dat men daar voor d' eerste maale bij den Godsdienst, gebruik van 't orgel maakte. Te Haarlem, bij Jan Bosh, 1771 gr. 8° XVI, 24 bl.*

Berg, (Ahasuerus van den) predikant te Arnhem. *Leerreden over Psalm XCI: v. 4, uitgesproken den 13. van Oogstmaand 1780. Ter inwijding van het nieuw orgel door konne Doord. en Koninkl. Hoogh. den Heere Prins en Mevrouw de Prinsesse van Oranje en Nassau, enz. enz. aan de Kerk te Apeldoorn op de Veluwe geschenken. Te Arnhem, bij J. Nijhoff en W. Troost en te Amsterdam bij P. Bijl, Nicolaasz., 1780, gr. 8°. VII, 38 blz.*

Schagen, (Joan) *Godt onder Lofzangen en Speeltuigen van Israël verheerlijkt; vertegenwoordigt in eene Leerreden over II Kron. V vs. 12 en 13, uitgesproken te Monnikendam den 6. van Oogstmaand 1780, ter inwijding van het nieuw orgel. Te Monnikendam, bij Jan Gorter, 1781, gr. 8°, 77 bl.*

Deze Leerrede is grootendeels eene zeer goede geschiedenis der toonkunst bij de Hebreëen.

Brill, (Johannes) *Rijswijk opgewekt om God te loven,*

in eene redevoeringe, ter inwijdinge van den orgel, uitgesproken op den 21. van Blootimaand 1786. In 's Gravenhage bij Hendrik Buchhutzen, 1786, gr. 8°., 60 bl.

Wintgens, (J. P. A.) Plechtige inwijding van het nieuwe orgel, in de Kerk der Nederduitsehe hervormde gemeente te Vianen, op den 30. October 1803. Te Utrecht bij de Wed. J. van Torreen en zoon, 1804, gr. 8°., 35 bl.

Bedenken des Kerckenraeds deser Gemeinten, eff die reparatiën der orgelen raetsaem, om hernamals diezelve in der Reformerter Kercken ulhier, als einich deel des Godesdienst te gebruycken. Waar over deze punten te orwegen.

Eerstlich, wat die H. Schriefft van het gebruyck der orgelen meldet.

Daernaes, wat einige van den voornemsten und Godtslielsten-Altvaarders daeran gevoelen.

Ten derden, wat die geleertste und gloowerdichste nieuwe Scribenten daeróon getuygen.

Ten vierden, myt welken argumenten und reden beweesen werden kan, datse niet atichtlick sijn.

Den Ersamen und Wijsen Rhiet der Stadt Arnhem, onsen gebiedende Heeren und Brueders in Christo overgegeven den 29. Julij Anno 1689.

Het interessante stuk vindt men in het derde deel der Arnhemsche ongheden van van Hasselt, bl. 245—260.

Gelder, (H. van) Orgelinwijdingsreden. Te Amsterdam bij Wintema, gr. 8°.

Bouman, (W. P. R.) predikant. Leerrede over de hooge voortreffelicheit der muzik, en de waardige wijze waarop wij God door haar vereeren, naar Psalm IX: 129, uitgesproken bij gelegenheit der Goddienstige inwijding van het orgel, in de Kerk der hervormde gemeente te Sussenheim; op den 1. October 1837. Te Rotterdam, bij H. A. Kramers. 1837, gr. 8°. VII, 40 blz.

Eene alleruitmuntendste redevoering, die door vele geschiedkundige aantekeningen omgehelder en verrijkt is ¹⁾.

Kist, (N. C.) Het Kerkelijke orgelgebruik, bijzonderlijk in Nederland. Een historisch onderzoek. In het Archief voor Kerkelijke geschiedenis, X. Deel. Met den inhoud 116 blad. Eenige exemplaren zijn hiervan afzonderlijk gedrukt, echter niet in den handel verkrijgbaar ²⁾.

Iets over de Kerkelijke orgelmuzik, bij de Nederduitsehe Hervormde gemeente te Utrecht. Utrecht bij Kennin en Zoon, 1842, gr. 8°., 22 bl.

Beoordeling van het vlygschrift, getiteld: iets over de Kerkelijke orgelmuzik bij de Nederduitsehe hervormde gemeente te Utrecht. Utrecht bij Robert Natan, 1842, gr. 8°., 22 bl.

1) In Reinwaan's woordenboek bl. 462 vind ik nog vermeld: Brahe, redevoering bij gelegenheit der inwijdinge van een nieuw orgel.

2) Het ware te wenschen dat de schrijver van dit belangrijk werk tot eene afzonderlijke algemeen verkrijgbare uitgave besloten moegt.

Tooneelmuzijk.

Korte inhoud van de Opera's, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond. Amsterdam, 1699, 4°. (J. v. d. Marik naamlof van Ned. Tooneelspellen.

Narigt van den staat der Opera en der muziek van zijne Koninglijke majesteit in Pruisen. In Lustig's Musikaale samsenspraken voor de maand Mei, 1756.

Narigt van de Opera en van 't Concert spiritueel te Parijs. In Lustig's musikaale samsenspraken voor de maand Junij, vervolg October, 2. vervolg November 1756, te zamen uitmakende 15 bl.

Algemeene Amsterdamsche Schouwburgs almanak, voor 't jaar 1793. Te Amsterdam bij J. van Gulik. In dezen almanak vindt men eene korte geschiedenis der Schouwburg en liefhebberij tooneelen te Amsterdam, met opgave van derzelver personeel voor den zang en het Orchest.

De Opera en hare geoorlooftheid.

Haug, (T. C.) Brieven uit Amsterdam, over het nationaal tooneel en de Nederlandsche letterkunde; mit het Hoogduitsch. Amsterdam bij L. A. C. Hesse, gr. 12°.

In deze brieven treft men vele bijzonderheden over den toestand der toenmalige Opera's in de hoofdstad aan.

Vervolg op de brieven van Haug over het nationaal tooneel. Amsterdam.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

Zeer geacht Redacteur!

In N°. 14 van uw geacht Muzikaal Tijdschrift *Cacelia* vond ik in eenen brief uit Arnhem, aan UED. gerigt, een denkbeeld ontworpen, namelijk: het oprigten van een fonds ten voordeele van behoeftige toonkunstnaren, voor hunne weduwen en weezen, hetwelk een diepen weerklink in mijn hart heeft te weeg gebracht, en ik niet alleen met belangstelling omhels, maar ook niet alle mogelijke middelen zal trachten te helpen verwezenlijken en bevorderen. Reeds sedert geruimen tijd ontstond bij mij de wensch eene dergelijke nuttige inrigting te zien tot stand brengen, en geheel beaam ik het gezegde van den brieveschrijver uit Arnhem: dat het opmerkelijk is, dat in een tijd, waarin men zoo veel mogelijk in alles tracht te voorzien wat ter verrijng van rampen of tot verligting derzelve dienen kan, en daartoe fondsen tot duizenderlei einden heeft te zaam gebracht, men nog niet geluchtig is geweest aan het daarstellen van een kapitaal, ten voordeele van ongelukkige toonkunstnaren, voor hunne weduwen en weezen.

Ik geloof zeer gaarne dat de berekeningen, kansen, toepassingen, resultaten enz. niterst moeijelijk zullen zijn, en dat diegenen, welke deze taak zouden willen op zich nemen, met duizenderlei bezwaren zullen te kampen hebben, doch men vindt in Nederland nog genoege onafhankelijke mannen welke, als ware voorstanders der

kunst, ook wel genegen zouden wezen, om zich als bestuursders eener dergelijke inrigting op den voorgrond te plaatsen, en daardoor der kunstwereld eene der gewichtigste diensten te bewijzen. Alle beginselen zijn moeilijk, doch is men slechts zoo verre gevorderd dat de zaak eene zekere klem heeft verkregen, dan krijgt alles een meer gezegd beslag, dan worden de denkbeelden en inzichten helderder, dan zal het een mit het andere voortvloeijen, en de rots waar men tegen opzag, zal in eene zandheuvel veranderen; ook kan men bij onze Engelsche en Fransche naburen zich geheel met de statuten en middelen daarvoor bekend maken; vooral zal de bijna zeventigjarige ondervinding der Engelsche Societeit voor behoeftige kunstenaars een voorbeeld en leidraad zijn, welke niet te verwerpen is. Men heeft reeds hier te lande, voor een dergelijk doel, als het ware een groote pied à terre, namelijk de Maatschappij van Toonkunde; dit ligchaam, dat uitsluitend tot doel der kunstvoortplanting werkzaam is, kan onmogelijk onverschillig blijven of het stilzwijgen in acht nemen daar, waar het eene der dierbaarste belangen der kunstenaars geldt; dit reeds bestaand ligchaam, bevat wellicht in zich de bouwstoffen om de zoo zeer gewenschte Societeit, (echter geheel onafhankelijk van de Maatschappij zijnde en blijvende), op te bouwen, te rigten en verder door haren raad en uitgebreide correspondentie behulpzaam te wezen. Ik wensch dus ook met den Arnhemschen briefschrijver, dat op de eerstkomende algemeene vergadering der Maats. dit onderwerp bij haarter tafel moge gebragt worden¹⁾, en het wel gelukken van eene zoodanige Verzekerings-Maatschappij bij onze naburen haar onze voorstelling geenzins als eene chimère zal doen verwerpen. En nu

Een woordje aan mijne Nederlandsche kunstbroeders en zusters.

Het is een kunstvriend, die een denkbeeld heeft opgeworpen, dat bij ons wellicht reeds lang bestond, doch eenen tolk behoefde; welnu, de tolk kwam en het woord is er nu uit, zal nu de eerste hamerslag op het aanbeeld bij ons allen sveerklink vinden of zal men met onverschillige onverschilligheid deze zaak laten rusten en *niet laten zorgen*? Dilettanten en onafhankelijke mannen zullen, gelijk wij hopen, onze belangen behartigen, en wij zouden niet de eerste zijn, welke door een bewijs van bijval en waarachtige belangstelling hun als het ware den *directeursstaf* in de hand geven. Geloofst toch nimmer dat eene vereeniging van kunstenaars geschiktheid bezit om eene uitvoerige administratie op zich te nemen; onder ons gezegd loopen onze berekeningen in het algemeen nooit veel verder dan tot $\frac{1}{2}$, en ook brengen onze betrekkingen niet mede om ons met eene dergelijke huishouding bezig te houden, en, (wij mogen dit niet verbloemen), wij harmonieeren niet volmaakt goed. In afwachting totdat mogelijk spoedig het onderhavige plan tot rijpheid zal gekomen zijn, noodig ik u

allen uit kunstbroeders en zusters! om door eene intekening, hetzij bij den Redacteur van dit Tijdschrift, hetzij bij de Muzijkhandelaren a Costy, reeds voorloopig een fonds daar te stellen, en dus daardoor een bewijs te geven, dat wij de eerste zijn, welke onze belangen uit het ware oogpunt beschouwen. De gehuwde onder U. zullen met mij toestemmen, dat alle reeds bestaande weduwfondsen te kostbare contributie vereischen om daarin te kunnen deelen; ook heeft de ondervinding geleerd dat deze kunnen failleren; daarentegen zoude misschien eene geringe jaarlijksche contributie, gepaard met Concerten, Compositien of onderscheidene andere bijdragen voldoende wezen, om u een gunstig vooruitzicht te openen.

Gij ongetrouwde broeders en zusters, welke thans met den glans van uw kunstalent schittert, bouw niet te veel op het tegenwoordige; de dagen gelijken elkander wel maar de kunstenaarsbaan is zeer glibberig; en gij, welke door eenige tijdelijke middelen gezegend zijt, weest niet te egoïstisch, die staat ziet toe dat hij niet valle; niets stijgt moeilijker dan de kunst, doch niets valt ook spoediger, en met haar valt ook gij en wij; ik verzoek u daarom allen zeer ernstig en dringend, onttrekt u niet aan eene bijdrage (naar uw vermogen) tot het te zamen brengen van een kapitaal; uwe gift is immers alleen voor u zelve, voor uw vrouw en voor uw kroost. Laten vooral die kunstenaars, welke door hunne betrekking meerder toon kunnen aangeven, door eene spoedige intekening een goed voorbeeld aan anderen geven, wier toonen veel lager stemmen, doch denzelfden tempel versieren en dezelfde belangen hebben.

Geacht Redacteur! laat u Tijdschrift het orgaan zijn van onze wenschen en het middel om dezelve te kunnen bevredigen; moge het uwe goedkeuring wegdragen, om aan de Heeren Muzijkhandelaren gedrukte briefjes te zenden, welke zij aan de toonkunstenaars te hunner stede ter teekening rond zenden ten einde daardoor spoed aan het werk te geven, zonder hetwelk het anders wellicht slechts bij een plan zal blijven. Ik maak nogmaals de woorden van den Arnhemschen briefschrijver tot de mijne en herhaal dus: *dat UEd. daardoor uwe taak zult versieren, welke gij zoo onbaat-zuchtig en met waarachtigen kunstzin op u hebt willen nemen*¹⁾.

Verpligt mij om voor mij in te schrijven tot het daarstellen van een voorloopig kapitaal voor f 250, onder de letter E. Mijn naam, welke hier niets ter zake doet, blijve slechts alleen aan UEd. bekend. Ontvang de betuiging van

Hoogachting van

een Nederlandsch Toonkunstenaar.

1) De Redactie is volkomen bereid om alle hare krachten tot het daarstellen van die bedoelde Verzekerings-Maatschappij aan te wenden, alleen is zij van oordeel in dezen met groote beradenheid te werk te gaan, eerst den uitslag van de algemeene vergadering der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst af te wachten, en daarna op dit punt terug te komen.

1) De Redactie heeft zich bezig gehouden om dit onderwerp ter aandacht van eenige Afdelingen te brengen.

